

میانجگری، کیفری قاضی و پلیس جلوه ای نوین از
عدالت ترمیمی

دکتر سید نور عسگری نیاسر

انتشارات آریادانش

بهار ۱۳۹۸

سرشناسه	:	عسگری نیاسر، مسعود، ۱۳۴۹-
عنوان و نام پدیدآور	:	میانجیگری کیفری قاضی و پلیس جلوه‌ای نوین از عدالت ترمیمی / مسعود عسگری نیاسر.
مشخصات نشر	:	تهران: آریا دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	د، ۱۵۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۵۲۴-۴۳-۸
وضعیت فهرست	:	فیا

نویسی

موضوع	:	میانجیگری
موضوع	:	Mediation
موضوع	:	حل اختلاف
موضوع	:	(Dispute resolution (Law
موضوع	:	عدالت ترمیمی
موضوع	:	Restorative justice
موضوع	:	عدالت ترمیمی — ایران
موضوع	:	Restorative justice — Iran
موضوع	:	میانجیگری — ایران
موضوع	:	Mediation — Iran
موضوع	:	حل اختلاف — ایران
موضوع	:	(Dispute resolution (Law — Iran
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۸ م ۹ / ۵ / ۳۰۳ K2
رده بندی دیویی	:	۶۹/۳۰۳
شماره کتابشناسی	:	۵۶۷۰۷۵۳

ملی

هر گونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدید آورنده، یا ناشر خلاف قانون، رعایت اخلاق است. موارد تخلف را به دفتر مرکزی "انتشارات آریا دانش" گزارش فرمایید.

عنوان: میانجیگری کیفری قاضی و پلیس جلوه‌ای نوین از عدالت ترمیمی

مولف: مسعود عسگری نیاسر

صفحه آرا: مهدی رادمهر

ناشر: آریا دانش

شمارگان: ۱۰۰ نسخه + نوبت: اول اردیبهشت ۱۳۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۲۴-۴۳-۸

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

مرکز بخش: تهران، میدان انقلاب، خیابان آزادی، خیابان بهزاد، بلاک ۴۲ واحد ۱۴ تلفن ۸۸۵۶۲۲۷۳

www.ariyadanesh.ir

حق چاپ جهت ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمه:	۱۱
بخش اول : چارچوب مفهومی و اهداف عدالت ترمیمی	۱۵
مبحث اول: فرآیند میانجیگری	۱۶
مبحث دوم: چارچوب مفهومی و پیشینه عدالت ترمیمی	۲۳
گفتار اول: خاستگاه عدالت ترمیمی	۲۹
گفتار دوم: پیشینه عدالت ترمیمی	۳۰
مبحث دوم: اصول عدالت ترمیمی	۳۵
گفتار اول: اصول و مبانی نظری عدالت ترمیمی	۳۶
۱- اصول کلی و اساسی عدالت ترمیمی	۳۶
۲- اصول جزئی و فرعی عدالت ترمیمی	۳۷
گفتار دوم: اصول ناظر به مصالح شرکت کنندگان در فرایند عدالت ترمیمی	۴۱
۱- اصول ناظر به بزه دیدگان	۴۱
۲- اصول ناظر به بزه کاران	۴۱
۳- اصول ناظر به مصالح جامعه محلی و اجماع	۴۲
گفتار سوم: اصول ناظر به نهادهای کاری مرتبط با عدالت ترمیمی	۴۲
۱) اصول ناظر به نظام قضایی	۴۲
۲) اصول ناظر به نمایندگان عدالت ترمیمی	۴۲
فصل دوم: اهداف و برنامه های عدالت ترمیمی	۴۳
مبحث اول: اهداف عدالت ترمیمی	۴۳
گفتار اول: اصالت روابط شخصی	۴۳
گفتار دوم: جبران	۴۴
گفتار سوم: بازپذیری	۴۵
گفتار چهارم: مشارکت	۴۶
مبحث دوم: برنامه های عدالت ترمیمی	۴۷
گفتار اول: ملاقات های رو در رو	۴۷
گفتار دوم: نشست های گروهی	۴۹

گفتار سوم: حلقه‌ها (نشست‌های) تعیین مجازات..... ۵۲

گفتار چهارم: هیأت‌ها و گروه‌های مردمی..... ۵۴

گفتار پنجم: میانجی‌گری میان بزه‌دیده- بزهکار..... ۵۶

فصل سوم: اصول و اهداف میانجی‌گری..... ۵۷

مبحث اول: اصول اساسی میانجی‌گری کیفری..... ۵۸

گفتار اول: اصول ناظر به روابط خارجی میانجی‌گری کیفری با جامعه..... ۵۸

۱- اصل عدالت کیفری مشارکتی..... ۵۸

۲- تکرار بزه به عنوان واقعیتی انسانی..... ۵۹

گفتار دوم: اصول اساسی میانجی‌گری در رابطه با نظام عدالت کیفری..... ۶۰

۱- اصل استقلال فرآیند میانجی‌گری کیفری..... ۶۰

۲- اصل اختیاری بودن میانجی‌گری..... ۶۱

۳- اصل تضمین موازنه دادرسی..... ۶۳

گفتار سوم: اصول اساسی ناظر به ساختار عملکرد داخلی میانجی‌گری..... ۶۴

۱- اصل محرمانه بودن..... ۶۴

۲- اصل بی‌طرفی..... ۶۶

۳- اصل اعتبار توافق‌های به عمل آمده..... ۶۷

مبحث دوم: اهداف میانجی‌گری کیفری..... ۶۹

گفتار اول: اهداف میانجی‌گری کیفری در قبال بزه‌دیده..... ۶۹

گفتار دوم: اهداف میانجی‌گری کیفری در قبال بزهکار..... ۷۰

گفتار سوم: اهداف میانجی‌گری کیفری در رابطه با جامعه..... ۷۱

مبحث سوم: رویکرد تطبیقی به میانجی‌گری..... ۷۱

گفتار اول: میانجی‌گری تطبیقی..... ۷۱

۱- جایگاه میانجی‌گری در نظام حقوقی کامن‌لا..... ۷۱

۲- میانجی‌گری در نظام حقوقی رومی و ژرمنی..... ۷۴

بخش دوم: میانجی‌گری کیفری در پرتو قوانین و رویه‌ها..... ۷۷

فصل اول: بسترهای فرهنگی- قانونی میانجی‌گری در ایران..... ۷۷

مبحث اول: پیشینه فرهنگی و اعتقادی..... ۷۸

مبحث دوم: میانجی‌گری در نظام قضایی ایران..... ۸۱

مبحث سوم: میانجی‌گری کیفری در قوانین و مقررات قبل از انقلاب.....	۸۳
مبحث چهارم: میانجی‌گری کیفری در قوانین و مقررات بعد از انقلاب.....	۸۷
مبحث پنجم: انواع میانجی‌گری.....	۹۱
فصل دوم: ارزیابی فرایند و اصول میانجی‌گری در مراجع انتظامی و قضایی.....	۱۰۸
مبحث اول: ارزیابی فرایند میانجی‌گری کیفری توسط پلیس و قاضی.....	۱۰۸
مبحث دوم: ارزیابی اصول میانجی‌گری کیفری توسط پلیس و قاضی.....	۱۲۶
گفتگوهای میانجی‌گری.....	۱۳۳
فهرست منابع.....	۱۳۷
الف: منابع فارسی.....	۱۳۷
۱- کتابها.....	۱۳۷
۲- مقالات.....	۱۴۰
۳- پایان‌نامه‌ها.....	۱۴۲
ب: منابع انگلیسی.....	۱۴۴
A. Books.....	۱۴۴
B. Articles.....	۱۴۶
C. Internet Resources.....	۱۴۷
آیین‌نامه میانجی‌گری در امور کیفری.....	۱۵۱

مقدمه:

مطالعات تحولات حقوقی و قضایی نشان می دهد که از نیمه دوم قرن بیستم، در نتیجه برخی عوامل، حقوق به عنوان یکی از شاخه های معرفت بشری تغییر ماهیت بنیادی پیدا کرده و تحول اساسی در آن رخ داده است.

حقوق به سمت اخلاقی شدن و انسانی شدن تحول پیدا کرده است شعارهایی چون "قانون عادلانه"، "ادرسی عادلانه یا منصفانه" و شعارهایی مشابه آن اکنون در زمره برنامه های اساسی دواها قرار گرفته اند. اگر در ایام گذشته رعایت قانون، نظم و امنیت بصورت مطلق و بدون قید و وصف خاص ارزش تلقی می شد دیگر کمتر کسی پیدا می شود از مطلق حکومت قانون یا نظم و امنیت دفاع کند.

دادرسان ملزم شده اند به وفاداری به قوانین راه حل های منصفانه و معقول را بیابند. اکثر اندیشمندان حقوق معتقدند که منطق حقوقی و قضایی خاص در رسیدگی های قضایی لازم است. منطقی که انعطاف پذیر، منعطف، با تحولات اجتماعی همگام و با ویژگی های خاص هر دعوا سازگار باشد^۱

رایج ترین پارادایم های عدالت اعم است از عدالت کیفری (سزا دهنده) و عدالت ترمیمی. عدالت سزادهنده و سرکوبگر در برگیرنده اهداف، ارزشها، دیدگاه ها و فرضیه هایی است که تکیه بر کیفر و تنبیه دارد و ناظر به جرم است. در دیدگاه عدالت کیفری قاعده الزامی بودن (قانونی بودن) تعقیب مورد تاکید است. در نتیجه رویکرد عدالت کیفری، اعمال مجازات است و بر استحقاق بزهکار به کیفر تاکید دارد و در جهت اعمال قدرت مجرم (اقتدار گرایی) حرکت کرده است. اجرای عدالت سزا دهنده در عمل باعث نرخ رو به افزایش کیفر محسوس شده و در کاهش جرایم نیز توفیقی نداشته است و برای پیشگیری از جرم نیز موفق عمل نکرد. است. در سی سال اخیر ویژگی ها، عملکرد و نتایج عدالت کیفری از سوی نظریه پردازان حقوق کیفری؛ جرم شناسان و صاحب نظران در قلمرو ملی و بین المللی مورد انتقاد واقع شد و بسترهای ظهور پارادایم های عدالت ترمیمی فراهم شد. عدالت ترمیمی رویکردی متوازن و همه جانبه نسبت به جرم و پیامدهای آن است. این ویژگی عدالت ترمیمی را از دیگر راهبردهای عدالت مانند سزاکرایی، بازدارندگی، و نا توان سازی که فقط با مجرم سروکار دارند، متمایز میکند^۲ که در

۱ - انصاری، باقر. نقش قضایی در تحول نظام حقوقی. صفحه ۱۴-۱۳

۲ - فرجیها، محمد. دیباچه بر مجموعه مقالات نخستین همایش پیشگیری از جرم و بزه دیدگی با تاکید بر نقش پلیس

برگیرنده اهداف ارزشها و دیدگاهها و فرضیه هایی است که به اصلاح آسیب های ناشی از بزه و نیازهای بزه دیده توجه دارد و قاعده مناسب بودن تعقیب در این دیدگاه مورد تاکید است. و در نتیجه رویکرد عدالت ترمیمی بر بزه دیده، بزهکار و جامعه متمرکز است که در سایه این رویکرد منافع بزه دیده و بزهکار و جامعه تأمین می شود.

سازمان ملل و برخی از نظامهای کیفری داخلی در سه دهه اخیر در مقام مشارکت دادن جامعه مدنی و فرآیند کیفری برآمده اند. در این رویکرد گفتمان عدالت به عدالت جمعی، عدالت سبزی، عدالت سبز، عدالت انسانی و مردمی و عدالت ترمیمی تغییر پیدا کرد. برنامه های گوناگونی که در قالب عدالت ترمیمی مطرح است همچون ملاقات های رو در رو، نشست های گروهی، حلقه ها، نشست های تعیین مجازات، هیات ها و گروههای مردمی، و میانجی گری می باشد. بسیاری از گری، ریشه در دین و تاریخ دارد و می توان گفت قدمت میانجی گری به قدمت خود حلقه ها می باشد.^۱

ریشه های عمیق تر این جنبش ها به نسل ها، آیین های مذهبی، آداب و رسوم اقوام و ملل بر می گردد. این شیوه ها بیش از آنکه در شوروی اروپایی مطرح باشد. در اقوام و ملل آسیایی و آفریقایی مطرح بوده و دارای قدمت است. در کشورهای همچون اتریش، فرانسه و آلمان برنامه های میانجی گری می تواند توسط کارکنان دستگاه عدالت کیفری مثل دادستان یا دادرس دادگاه انجام شود. در حال حاضر برنامه های میانجی گری، در اکثر کشورهای جهان با اقبال مواجه شده و به سرعت رو به توسعه و گسترش است و کشورهایی جهان با الهام از آموزه های دینی، سنتی و آداب و فرهنگ و توجه به قطعنامه های سازمان ملل این برنامه ها را در قوانین عادی خود به تصویب رسانده و در حال اجرا کردن آنها هستند. شورای اقتصادی - اجتماعی سازمان ملل طی قطعنامه ای با عنوان «توسعه میانجی گری و قواعد عدالت ترمیمی در دستگاه عدالت کیفری» در سال ۱۹۹۹ رسماً این نهاد را به رسمیت شناخت. همچنین پیش نویس اصول اساسی اعمال برنامه های عدالت ترمیمی در موضوعات کیفری که در جولای سال ۲۰۰۰ تصویب شد و اعلامیه اصول اساسی استفاده از برنامه های عدالت ترمیمی در قلمرو کیفری مصوب ۲۰۰۲ را نیز میتوان از اسناد جدید که در جهت میانجی گری کیفری تصویب شده نام برد. اهمیت موضوع میانجی گری کیفری در این سند مورد تأکید قرار گرفته است. آنچه بطور ویژه

می تواند در این سند مورد توجه باشد تأکید بر توسعه برنامه های عدالت ترمیمی و میانجی گری در سطح حقوق داخلی کشورها و استفاده از تجارب و توسعه تحقیق در این زمینه می باشد.